ADVIES AANGAANDE DE AANBEVELINGEN VAN DE WERKGROEP DUURZAAMHEID

Adviescommissie Samenwerkingsverbanden, RU

Opgesteld door:
Prof. dr. Lutgarde Buydens
Dr. Cees Leijenhorst
Prof. dr. Paul Bovend'Eert
Dr. Jos Kole

Maart 2026 (Aangevuld: Juni 2026)

Inleiding

In het Afwegingskader van de Adviescommissie samenwerkingsverbanden RU (versie 3, mei 2025) heeft de Adviescommissie vooropgesteld dat de academische vrijheid om onderzoek en onderwijs naar eigen inzicht in te richten en uit te voeren een van de meest fundamentele normen is voor onderzoek en onderwijs aan een universiteit.

Academische vrijheid omvat naar gangbare opvattingen onder andere: de vrijheid van de onderzoeker om zelf onderzoeksthema's te kiezen, onderzoeksvragen vast te stellen en onderzoeksmethoden te bepalen; de vrijheid om toegang te krijgen tot onderzoeksbronnen; de vrijheid om onderzoeksresultaten te publiceren en te delen in conferenties en lezingen; de vrijheid om lid te zijn van wetenschappelijke redacties en groepen; de vrijheid om samenwerking aan te gaan met andere wetenschappers, wetenschappelijke instituten en universiteiten; de vrijheid van de docent om het wetenschappelijke onderwijs vorm te geven en uit te voeren; de vrijheid van de student tot het ontvangen van onderwijs; de vrijheid om niet gedwongen te worden bepaalde wetenschappelijke opvattingen aan te hangen of te verkondigen.

Academische vrijheid strekt ertoe wetenschappers de ruimte te geven om hun wetenschappelijke kennis en inzichten te verbreden, te verdiepen en te vernieuwen; en studenten deelgenoot te maken van (nieuwe) inzichten via het onderwijs, opdat zij zich kunnen ontwikkelen tot kritisch denkende mensen. In die zin is academische vrijheid nauw verbonden met een adequate beoefening van de wetenschap, vrij van druk van buitenaf of externe beïnvloeding om bijvoorbeeld politieke uitgangspunten of commerciële factoren in onderzoek of onderwijs te betrekken.

De academische vrijheid betreft zoals gezegd ook de universitaire samenwerking, meer in het bijzonder 'externe' samenwerking met andere universiteiten, hun wetenschappers en instituten, de studentenuitwisseling tussen universiteiten of de samenwerking met andere externe niet-wetenschappelijke partners, zoals bedrijven, overheden en organisaties. Ook bij het aangaan van externe samenwerkingsverbanden moeten onderzoekers, docenten en studenten gevrijwaard zijn van externe druk of beïnvloeding. De academische vrijheid is wettelijk en grondrechtelijke verankerd. De overheid, maar ook het instellingsbestuur van een universiteit, faculteit of instituut dient de academische vrijheid te respecteren.

De Adviescommissie heeft in genoemd afwegingskader erop gewezen dat de academische vrijheid niet algemeen of grenzeloos is, maar zekere beperkingen onderworpen kent. Uiteraard zijn universitaire instellingen, onderzoekers en docenten aan de wet en het recht gebonden, waarin grenzen gesteld kunnen worden aan wetenschappelijk onderzoek en onderwijs. Daarnaast heeft de Adviescommissie in het verlengde hiervan in het Afwegingskader vastgesteld dat betrokkenheid bij ernstige en systematische mensenrechtenschendingen een overschrijding van de ondergrens van academische vrijheid (tot het aangaan van samenwerking) kan opleveren. Hetzelfde geldt voor ernstige en systematische schending van principes en normen van wetenschappelijke integriteit.

Deze beide beperkingen van de academische vrijheid sluiten aan op het uitgangspunt dat de wet en het recht beperkingen kunnen stellen aan academische vrijheid. De Adviescommissie wijst erop dat het uitgangspunt van academische vrijheid veronderstelt dat de overheid en universitaire instellingsbesturen overigens terughoudend zijn in stellen van beperkingen aan wetenschappelijk onderzoek en onderwijs, omdat anders de fundamentele norm van academische vrijheid haar betekenis in de academie verliest.

De werkgroep duurzaamheid presenteert in zijn advies een nieuw duurzaamheidscriterium om de academische vrijheid bij de vormgeving van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs in het kader van externe samenwerking te beperken. De Adviescommissie constateert dat het begrip 'duurzaamheid', zoals geformuleerd in het advies van de werkgroep duurzaamheid niet op gelijke voet kan staan met deze twee uitsluitingsgronden. Het begrip is zeer breed geformuleerd en daarmee niet-operationaliseerbaar.

In de huidige vorm zou het zich kunnen lenen voor disproportionele en ongeoorloofde beperkingen van de academische vrijheid, bijvoorbeeld op ideologische en politieke gronden. In het geval van mensenrechten en wetenschappelijke integriteit kan zoals gezegd verwezen worden naar juridisch bindende regels en kaders. Deze ontbreken wat betreft dit brede begrip duurzaamheid, waarmee de mogelijkheid wordt geopend voor willekeurige, politiek en ideologisch gemotiveerde ingrepen in de academische vrijheid van wetenschappers en onderzoeksgroepen, hetgeen gezien de cruciale rol van academische vrijheid in het academische leven niet acceptabel zou zijn.

Op basis van dit algemene uitgangspunt wil de Adviescommissie het volgende opmerken over de concrete adviezen van de werkgroep duurzaamheid:

Advies 1: Kies proactief strategische partners die bijdragen aan duurzaamheidstransities

In het advies van de werkgroep wordt niet alleen gesproken over partners met wie we als universiteit wel willen samenwerken, maar ook over partners met wie we niet willen samenwerken. Met andere woorden, hier worden mogelijkerwijs samenwerkingen van medewerkers/onderzoeksgroepen uitgesloten. Gezien het bovenstaande, acht de Adviescommissie dit een niet acceptabele ingreep in de academische vrijheid. Advies van de Adviescommissie: het uitsluitende aspect van dit advies niet overnemen.

Conclusie: dit advies niet overnemen.

Advies 2: Wees transparant over alle samenwerkingspartners

De Adviescommissie is het eens met het advies van de werkgroep om een voor iedereen inzichtelijke lijst te hanteren van partners waarmee de RU samenwerkt, mits dit praktisch uitvoerbaar is. Zij is het gezien het bovenstaande niet eens met het advies om in deze lijst bij te houden welke partners een eventuele 'toets van duurzaamheid' al dan niet succesvol doorlopen hebben. De Adviescommissie wijst een dergelijke toets af.

Conclusie: dit advies niet overnemen.

Advies 3: Evalueer het beleid periodiek en borg dit door het in te bedden in bestaande governance

Een afzonderlijke evaluatie van het duurzaamheidsbeleid lijkt de Adviescommissie niet nodig. Een dergelijke evaluatie kan deel uitmaken van de reguliere PDCA-cycli van de RU.

Conclusie: dit advies niet overnemen.

Advies 4: Creëer een handvat voor wetenschappers door middel van een beslisboom (bijlage 1)

De Adviescommissie vindt een dergelijke beslisboom gezien het bovenstaande niet aan te bevelen, zeker als een dergelijk model verplicht wordt voorgeschreven aan alle medewerkers/onderzoeksgroepen. Een beslisboom kan tot uitsluiting leiden van samenwerkingen op grond van een begrip van duurzaamheid dat te breed en niet-operationaliseerbaar is, niet in juridische regels en kaders is vastgelegd en de deur openzet voor politiek en ideologisch gemotiveerde besluiten.

Conclusie: dit advies niet overnemen.

Advies 5: Zorg binnen het onderwijs voor de ontwikkeling van geletterdheid op gebied van duurzaamheid bij studenten

Dit advies leidt niet tot uitsluitingen wat betreft samenwerkingen maar veronderstelt wel dat opleidingen verplicht worden om onderwijs in duurzaamheid in hun curriculum op te nemen, Het is in verband met de academische vrijheid de verantwoordelijkheid van de betrokken docenten van de opleidingen om te bepalen of zij dergelijke onderwerpen in hun onderwijs wensen op te nemen. Wat betreft de instelling van een duurzaamheidscommisie adviseert de Adviescommissie positief**.**

> **Conclusie:** Er kan een duurzaamheidscommissie worden ingesteld, met een duidelijk afgebakende rol. Deze commissie kan onderzoekers op hun verzoek advies geven over de wenselijkheid van onderzoek, waarbij duurzaamheidsvraagstukken betrokken zijn. Uitgangspunt daarbij is dat het onderzoekers vrij staat om advies in te winnen bij deze commissie. Het oordeel van de duurzaamheidscommissie is niet bindend.

Antwoord op de aanvullende vraag van het CvB over toepassing van de eerste drie adviezen

In antwoord op de aanvullende vraag van het CvB over de toepasbaarheid van de eerste drie adviezen wil de Adviescommissie benadrukken dat zij vanzelfsprekend niet in het algemeen negatief wil adviseren over het streven naar meer duurzaamheid in onderwijs, onderzoek en impact van de RU. Juist als academische, wetenschappelijke gemeenschap kan de RU onmogelijk voorbijgaan aan alle wetenschappelijke rapportages over de vele bedreigingen van duurzaamheid in mondiaal perspectief.

In die zin heeft de RU ook vanuit haar missie en visie de verantwoordelijkheid om alles wat in haar macht ligt te ondernemen om duurzaamheid te bevorderen. Waar het de Adviescommissie om gaat, vanuit haar taakstelling en afwegingskader, is te waarschuwen dat dit niet op een manier gebeurt die in conflict komt met de wettelijk vastgelegde kernwaarde van de universiteit: de academische vrijheid.

Wanneer het CvB nu vraagt naar de praktische haalbaarheid van de eerste drie adviezen, leest de Adviescommissie deze vraag zo dat er wordt gezocht naar een manier om duurzaamheid te bevorderen zonder daarbij in conflict te komen met de wettelijk verankerde academische vrijheid van deze instelling en van haar medewerkers.

Het antwoord ligt eigenlijk in de bewoording van het eerste advies van de werkgroep duurzaamheid: "kies proactief strategische partners". Het staat het CvB vanzelfsprekend vrij om met partners te gaan samenwerken die daadwerkelijk mee willen bouwen aan een duurzamere wereld. Evenzeer is het vanzelfsprekend dat het CvB publiceert wie deze partners zijn en wat de aard van de samenwerking is.

Zolang bij het aangaan van samenwerkingen wordt uitgegaan van deze proactieve, positieve houding en niet van een concept van duurzaamheid als uitsluitingsgrond van samenwerkingen, bestaat er geen enkel conflict met de academische vrijheid. Voor de eerste drie adviezen betekent dit dan het volgende:

1. Zoek actief naar strategische partners die duurzaamheid bevorderen maar sluit geen partners uit.
2. Publiceer uitvoerig over deze strategische samenwerkingen, maar publiceer geen lijsten met partners die expliciet zijn uitgesloten van samenwerking.
3. Geef deze samenwerkingen in het kader van duurzaamheid veel gewicht in de reguliere PDCA-cycli.